

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4 Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 1. do 3. aprila 2014. godine donijela je

ODLUKU

I

Graditeljska cjelina – grupa spomenika posvećenih Igmanskom maršu u Sarajevu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se sastoji od deset spomen-obilježja, i to:

- Spomen-piramida na Velikom polju, planina Igman, općina Trnovo;
- Spomenik na Velikom polju, planina Igman, općina Hadžići;
- Spomen-kosturnica na Brezovači, planina Igman, općina Hadžići;
- Spomen-obelisk na Brezovači, planina Igman, općina Hadžići;
- Spomen-obelisk na Velikom polju, planina Igman, općina Hadžići;
- Spomen-obelisk u Osjeku, općina Ilidža;
- Spomen-ploča Gubavac, općina Ilidža;
- Spomenik na Vrelu Bosne, općina Ilidža;
- Spomenik na mostu u Reljevu, općina Novi Grad;
- Spomen-obilježje Igmanskom maršu u Vogošći, ulica Spasoja Blagovčanina broj 15.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru koji obuhvata:

Spomen-piramida na Velikom polju

dio k.č. 747, z.k. uložak br. 1142, k.o. Trnovo, općina Trnovo, Grad Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina, određen koordinatama Y 6522033,8 X 4844551,1; Y 6522041,8 X 4844569,2; Y 6522059,7 X 4844563,9 i Y 6522056,0 X 4844548,3;

Spomenik na Velikom polju

dio k.č. 1637/1 i 1631, z.k. uložak br. 56, k.o. Lokvine, općina Hadžići, Grad Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina, određen koordinatama Y 6522299,5 X 484487,6; Y 6522301,0 X 4844879,3; Y 6522284,7 X 4844893,2 i Y 6522287,7 X 4844893,3;

Spomen-obelisk na Velikom polju

dio k.č. 1637/1 i 1631, z.k. uložak br. 56, k.o. Lokvine, općina Hadžići, Grad Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina, određen koordinatama Y 6522112,8 X 4844822,7; Y 6522104,0 X 4844839,0; Y 6522087,1 X 4844835,2 i Y 6522088,3 X 4844821,3;

Spomen-kosturnica na Brezovači i Spomen-obelisk na Brezovači

dio k.č. 2407/1, z.k. uložak br. 142, k.o. Žunovica, općina Hadžići, Grad Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina, određen koordinatama Y 6519689,4 X 4850301,5; Y 6519662,3 X 4850300,8; Y 6519674,4 X 4850359,6 i Y 6519705,7 X 4850354,7;

Spomen-obelisk u Osieku

k.č. 1369 (novi premjer), z.k. uložak br. 4474 k.o. SP Donji Butmir, što odgovara k.č. 216/1 (stari premjer), k.o. SP Donji Butmir, općina Ilidža, Grad Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina, određeni koordinatama Y 6522606,6 X 4854945,9 I Y6522596,9 X 4854943,3;

Spomen-ploča Gubavac

k.č. 29 (novi premjer), z.k. uložak br. 4131 k.o. SP Donji Butmir, što odgovara k.č. 238/4 (stari premjer), k.o. SP Donji Butmir, općina Ilidža, Grad Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina, određeni koordinatama Y 6522082,9 X 4854150,3; Y 6522081,9 X 4854165,7; Y 6522060,9 X 4854145,9 i Y 6522069,3 X 4854161,7;

Spomenik na Vrelu Bosne

k.č. 621 (novi premjer), z.k. uložak br. 1421 k.o. SP Donji Butmir, što odgovara k.č. 477/1 (stari premjer), k.o. SP Donji Butmir, općina Ilidža, Grad Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina, određeni koordinatama Y 6521950,0 X 4852807,3; Y 6521950,3 X 4852812,1; Y 6521948,6 X 4852795,4 i Y 6521973,1 X 4852815,9;

Spomenik na mostu u Reljevu

dio k.č. 12 i 975 (novi premjer), z.k. uložak br. 5088, k.o. SP Crnotina, što odgovara k.č. 1097/1 (stari premjer), k.o. SP Crnotina, općina Novi Grad, Grad Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina, određen koordinatama Y 6524962,9 X 485973,4 i Y 6524950,1 X 4859728,5;

Spomen-obilježje Igmanskom maršu u Vogošći

dio k.č. 1211/1 (novi premjer), z.k. uložak br. 311, k.o. SP Donja Vogošća, što odgovara k.č. 3048/3 (stari premjer), k.o. SP Donja Vogošća, općina Vogošća, Grad Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina, određen koordinatama Y 6527602,1 X 4861988,2; Y 6527592,8 X 4861987,2; Y 6527591,2 X 4861980,2 i Y 6527600,5 X 4861977,4.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione table sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U svrhu trajne zaštite nacionalnog spomenika, na prostoru koji je definiran u tački I stav 3 utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na sanaciji i prezentaciji spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva

nadležnoga za prostorno uređenje (u daljem tekstu: nadležno ministarstvo) i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: nadležna služba zaštite);

- prilikom radova na restauraciji objekata neophodno je sačuvati njegov izvorni izgled;

- dozvoljeno je privremeno izmještanje spomenika u svrhu infrastrukturnih radova uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno nadziranje nadležne službe zaštite;

- cjelina se može koristiti u obrazovne i kulturne svrhe, odnosno na način koji neće ugroziti integritet objekta.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti u dijelu u kojem su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od preduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, nadležnom ministarstvu, nadležnoj službi zaštite i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi sprovođenja mjera utvrđenih u tač. II–V ove odluke, te nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web-stranici Komisije (<http://www.kons.gov.ba>).

VIII

Prema članu V stav 4 Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Predsjedavajuća Komisije

Ljiljana Ševo

Broj: 04.1-2.3-59/14-13

1. aprila 2014. godine

Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stav 1 Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa članovima V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira na to da li je za navedeno dobro podnesen zahtjev.

Postupak za proglašenje **grupe spomenika posvećenih Igmanskom maršu** nacionalnim spomenikom BiH pokrenut je na osnovi peticija / prijedloga Stefana Pejovića iz Sarajeva podnesenih Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika od 08.04.2009. godine za proglašenje Spomenika palim borcima partizanima na Igmanu, i Općine Ilidža od 27.11.2002. za proglašenje spomenika u Osjeku, oba vezana za historijski događaj Igmanski marš.

U skladu s odredbama Zakona, a na osnovi člana V stava 4 Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

Izjava o značaju dobra

Graditeljska cjelina – grupa spomenika posvećenih Igmanskom maršu u Sarajevu sastoji se od deset spomen-obilježja – jednom od najslavnijih podviga narodnooslobodilačke (partizanske) vojske, kojeg je predvodila Prva proleterska brigada u II svjetskom ratu. Igmanski marš trajao je od 26. do 28. januara 1942. Tom je prilikom usljed smrzavanja stradao veliki broj boraca. U historiografiji naroda sa prostora bivše Jugoslavije ovaj marš postao je sinonimom herojskog otpora, snage i stradanja.

Spomenici su malih dimenzija, jednostavnog oblika od kamena s osnovnim informacijama o događaju. Postavljani su uz trasu Igmanskog marša, a nastajali su u periodu od 1951. do 1984. godine.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis i fotografije;
- uvid u sadašnje stanje dobra;
- kopiju katastarskog plana;
- zemljišno-knjižni izvadak;
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištene dokumentacije u okviru ove odluke.

Prema odredbi člana V stav 2 Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 37. Poslovnika o radu Komisije, prije donošenja konačne

odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Komisija će pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnosiocu peticije, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, stručnim i naučnim institucijama, stručnjacima i naučnicima, kao i drugim zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove.

U skladu s tim, Komisija je dopisom br. 02-35-23/09-58 od 19.05.2009.; 04.1-36.1-1/10-79 od 22.06.2010.; 04.1-35.2-2/13-150 od 24.06.2013.; 04.1-36.1-19/13-101 od 01.07.2013.; 04.1-35.2-2/13-176 od 10.07.2013.; 04.1-35.2-2/13-177 od 10.07.2013.; 04.1-35.2-2/13-178 od 10.07.2013.; 04.1-35.2-2/13-179 od 10.07.2013.; 04.1-35.2-2/13-180 od 10.07.2013.; 04.1-35.2-2/13-181 od 10.07.2013.; 04.1-36.1-3/14-13 od 04.03.2014. godine zatražila dostavljanje dokumentacije i stavova u vezi sa proglašenjem **Grupe spomenika posvećenih Igmanskom maršu** od: Arhiva grada Sarajeva, Arhiv BiH, Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo, Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Kantona Sarajevo, JKP "Rad", Fonda memorijala Kantona Sarajevo, Općine Ilidža, općine Vogošća, Općine Novo Sarajevo, Općine Hadžići, Općine Trnovo, Općinskog suda u Sarajevu, Federalnog ministarstva prostornog uređenja i Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta.

Nakon toga Komisiji je dostavljena sljedeća dokumentacija:

- Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta je odgovorio dopisima broj 07-40-4-2015-1/09 od 01.06.2009.; 07-40-4-3992-1/13 od 01.07.2013.; 07-40-4-4234-1/13 od 17.07.2013. godine. U dopisima je navedeno da su Spomenik palim partizanima na Velikom polju na Igmanu, Spomen-obelisk na Vrelu Bosne, Spomen-obelisk u Osjeku i Spomen-obilježje na "Partizanskom mostu" u Reljevu bili evidentirani u Zavodu te da su podignuti u spomen Igmanskom maršu;
- Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo odgovorio je dopisom broj 02-23 3995/09 od 01.06.2009. godine, u kojem obavještava Komisiju da ne raspolaze preciznim podacima vezanim za predmetno dobro, ali da je donesena Odluka o utvrđivanju Igmana, Bjelašnice, Treskavice i kanjona rijeke Rakitnice područjem posebnih obilježja od značaja za Federaciju BiH;
- Općina Vogošća je dopisom broj 09-41-SI/13 od 16.07.2013. godine dostavila kopiju katastarskog plana, dio ZK izvadka i fotografiju predmetnog dobra;
- Općina Ilidža je dopisom broj 07-SI/13-26 od 31.07.2013. godine dostavila Izvode iz posjedovnog lista 431/12 i 329/15 i fotografije s opisom predmetnih dobara;
- Općina Hadžići je dopisom broj 03.2-34-19/13-125 od 15.07.2013. godine dostavila katastarsko-knjižni uložak broj 142 i 56, te kopije katastarskog plana Bj-10 i HA-69;
- Općinski sud u Sarajevu je dopisom broj 065-0-Rz-10-3414 od 13.07.2010. godine dostavio Zemljišno-knjižni izvadak broj 1142;
- Općinski sud u Sarajevu je dopisom broj 965-0Rz-13-003 246 od 09.07.2013. godine dostavio Zemljišno-knjižni izvadak broj 4474;
- Općinski sud u Sarajevu je dopisom broj 065-0-RZ-14-1137 od 11.03.2014. godine dostavio Zemljišno-knjižne izvadke broj 1142, k.o. Trnovo, općina Trnovo, Federacija Bosne i Hercegovine; 56, k.o. Lokvine, općina Hadžići, Federacija Bosne i Hercegovine; 142, k.o. Žunovica, općina Hadžići, Federacija Bosne i Hercegovine; 4474, 4131 i 1421 k.o. SP Donji Butmir, općina Ilidža, Federacija Bosne i Hercegovine; 5088, k.o. SP Crnotina, općina Novi Grad

Sarajvo, Federacija Bosne i Hercegovine; 311, k.o. SP Donja Vogošća, općina Vogošća, Federacija Bosne i Hercegovine;

- Fond memorijali Kantona Sarajevo je odgovorio dopisom broj 13-23-318/13 od 12.07.2013. godine, poslavši fotografije i dijelove izvještaja koji se odnose na predmetne spomenike, uz napomenu da je Fond memorijali, po završetku izvještaja izvršio sanaciju spomen-obilježja na Igmanu.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 747, z.k. uložak br. 1142, k.o. Trnovo, općina Trnovo, Federacija Bosne i Hercegovine; k.č. 1637/1 i 1631, z.k. uložak br. 56, k.o. Lokvine, općina Hadžići, Federacija Bosne i Hercegovine; k.č. 2407/1, z.k. uložak br. 142, k.o. Žunovica, općina Hadžići, Federacija Bosne i Hercegovine; k.č. 1369, 29 i 621 (novi premjer), z.k. uložak br. 4474, 4131 i 1421 k.o. SP Donji Butmir, što odgovara k.č. 216/1, 238/4 i 477/1 (stari premjer), k.o. SP Donji Butmir, općina Ilidža, Federacija Bosne i Hercegovine; k.č. 12 i 975 (novi premjer), z.k. uložak br. 5088, k.o. SP Crnotina, što odgovara k.č. 1097/1 (stari premjer), k.o. SP Crnotina, općina Novi Grad Sarajvo, Federacija Bosne i Hercegovine; k.č. 1211/1 (novi premjer), z.k. uložak br. 311, k.o. SP Donja Vogošća, što odgovara k.č. 3048/3 (stari premjer), k.o. SP Donja Vogošća, općina Vogošća, Federacija Bosne i Hercegovine.

Historijski podaci

U januaru 1942. godine njemačka vojska izvela je Drugu ofanzivu u Istočnoj Bosni. Vrhovni štab Narodno-oslobodilačkog pokreta i Prva proleterska brigada su se našli u okruženju na planini Romaniji. Vrhovni štab i dijelovi Prve proleterske brigade su se 18. i 19. januara 1942. godine izvukli iz okruženja i prebacili sa Romanije na Jahorinu¹. Glavnina brigade, sa pripadajućim Štabom (1. bataljon, 2. bataljon bez 3. čete, 3. bataljon, 5. bataljon bez 3. čete, prateća četa bez 4. voda i brigadni sanitet) se po završetku vojnih operacija Druge ofanzive, našla u okruženju na području sela Knežina i Gajevi. Komanda Prve proleterske brigade tada dobija naređenje od Vrhovnog štaba da se prebaci u rejon Foče. Usljed nedovoljnog poznavanja terena na Romaniji i Glasincu, Štab prve proleterske brigade je u saglasnosti sa Glavnim štabom NOB-a, donio odluku da se probije prema Foči zaobilaznim pravcem koji je vodio od sela Gajevi prema selu Visovici, i dalje vodio preko Semizovca, Igmana i Trnova. Ovaj pravac, koji je bio znatno duži, vodio je neposredno pored Sarajeva, gdje su bile stacionirane jake snage njemačke vojske.

Prve proleterska brigada je krenula na marš 25. januara 1942. godine navečer i u toku prve noći prešla put do sela Visovice. Narednu etapu do sela Grabljive Njive brigada je prešla tokom 26. januara i u noći između 26. i 27. januara. Zatim je 27. januara produžila pokret preko sela Jošanice, spuštajući se ka putu Sarajevo – Semizovac. U dugoj koloni koju su predvodili borci Semizovačke čete Crnovrškog bataljona NOP-a odreda Zvijezda, bilo je između 720 i 730 ljudi, među kojima 50 ranjenika i bolesnika. Pošto je prošla željezničku prugu, drum i most na rijeci Bosni kod Reljeva, brigada se kretala zapadnom ivicom Sarajevskog Polja,

¹ Vidi: Vojna enciklopedija, tom 3 (Beograd: Izdanje Redakcije vojne enciklopedije, 1960.), 666.

izbivši kod Blažuja na put Sarajevo – Mostar. Poslije dugog i napornog marša, brigada je 28. januara predvečer stigla u selo Presjenicu koje se nalazi 10 km sjeverozapadno od Trnova, na teritoriju Kalinivičkog NOP odreda, a odatle preko Trnova u Foču.

Ovaj marš, koji je nazvan Igmanski, bio je jedan od najtežih u toku Narodno-oslobodilačkog rata. Usljed smrzavanja, veliki broj boraca-partizana je bio izbačen iz stroja. Kroz partizansku bolnicu prošla su 172 promrzla borca, dok ih je još 100 bilo lakše ozlijeđeno.²

2. Opis dobra³

Na prostoru Velikog polja na planini Igman, koje administrativno pripada općinama Trnovo i Hadžići, podignuta su tri spomen-obilježja. Prvi spomenik je podiglo "Šumsko fakultetsko dobro Igman–Ilidža" **1953. godine** u spomen **osnivanja Igmanskog partizanskog bataljona**⁴.

Drugi spomenik je, također, podigao Odred izviđača Ilidža na Velikom polju **1959. godine** u spomen na **Ivu Veličana**, prvog komandanta Igmanskog partizanskog bataljona⁵.

1. Spomen-piramida na Velikom polju, planina Igman (Spomenik Ivi Veličaninu), općina Trnovo

Spomen-obilježje izvedeno je u formi piramide približne visine 3 m i osnove dimenzija približno 1 m x 1 m. Piramida je prvobitno (1959. godine) izvedena u betonu, ali je 1984. godine u cijelosti zamjenjena novom, nešto višom i od bijelog pilepskog kamena. U kamen je uklesan tekst, latiničnim kapitalom:

OVDJE POGIBOŠE
ISTAKNUTI BORCI
IGMANSKOG
PARTIZANSKOG
BATALJONA:
IVO VELIČANIN,
KOMANDANT
BATALJONA,
SAVA ĆOSVIĆ,
STANKO ŠIMUNOVIĆ
I SRETKO DIVLJAN.

ODRED IZVIĐAČA
ILIDŽA

2. Spomen-obelisk na Velikom polju planina Igman, općina Hadžići

Spomenik je podignut 1984. godine na mjestu gdje je 15. februara 1942. godine formiran Igmanski partizanski bataljon. Jednostavna, granitna ploča

² Ibid.

³ Vidi: Mušeta-Aščerić, Vesna. *Spomenici revolucije grada Sarajeva*. (Sarajevo: Gradski zavod za zaštitu i korišćenje kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa, 1989.)77–81, 99, 102, 103, 160, 298.

⁴ Dopis sekretara OK SK Ilidža Ante Sučića Sreskom komitetu Saveza komunista BiH, od 22. augusta 1959. godine.

⁵ Dopis sekretara OK SK Ilidža Ante Sučića Sreskom komitetu Saveza komunista BiH, od 22. augusta 1959. godine

nepravilnog završetka, visine 268 cm, širine 156 cm i debljine 48 cm nosi latiničnim kapitalom uklesan natpis :

OVDJE NA VELIKOM
POLJU FORMIRAN JE
15. FEBRUARA 1942. GODINE
IGMANSKI PARTIZANSKI
BATALJON
KOJI JE U TOKU NOR-A
VODIO USPJEŠNE BORBE
PROTIV OKUPATORA
I DOMAĆIH IZDAJNIKA

Savez boraca NOR-a
ILIDŽA

3. Spomenik na Velikom polju planina Igman, općina Hadžići

Spomenik je podignut 1984. godine sa desne strane puta Igman – Hadžići, na mjestu gdje je, nakon iscrpljujućeg marša u jutro 28. januara 1942. godine izbila Prva proleTERSka brigada. Spomenik podrazumijeva podzid u čiji je središnji dio ugrađeno šest ploča od kojih najveća nosi natpis.

Ploče različitih dimenzija, pravougaonog oblika izvedene su od masivnih, fino obrađenih komada jablaničkog granita i tvore kompoziciju ukupnih dimenzija 4,8 m x 2,68 m. Na centralnu ploču pravougaonog oblika je uklesan latinični tekst:

Na ovo područje u svitanje
28. januara 1942. godine stigla je
PRVA PROLETERSka BRIGADA
U svom legendarnom
IGMANSKOM MARŠU

Igmanski partizani pružili su
Promrzlim proleterima
Svesrdnu pomoć
Borci i građani Sarajeva
1984. godine.

4. Spomen-kosturnica na Brezovači planina Igman, općina Hadžići

U spomen-kosturnici je sahranjeno sedam boraca poginulih tokom NOR-a na području Igmana. Spomenik je izveden u formi obeliska, a na njegov vrh je postavljena zvijezda petokraka sa simbolom srp i čekić. Obelisk dimenzija 81 cm x 81 cm x 300 cm je postavljen na postament dimenzija 100 cm x 123 cm x 97 cm je podignut na rubu pravougaone (3,36 m x 2,43 m x 3,36 m x 2,43 m) kosturnice. Izveden je u betonu, a na njega je pričvršćena metalna ploča s tekstom:

SPOMEN
PALIM BORCIMA KOJI POLOŽIŠE SVOJE
ŽIVOTE NA IGMANU ZA SLOBODU SVOGA
NARODA U N.O.B. OD 1941. – 1945. G.

OVAJ SPOMENIK I KOSTURNICU POD-

GLA JE ORGANIZACIJA SAVEZA BORACA
N.O.R. I GARNIZONA J.N.A. HADŽIĆI
27 VII 1954. G.

5. **Spomen-obelisk na Brezovači planina Igman, općina Hadžići**

U neposrednoj blizini kosturnice na Brezovači podignut je spomen-obelisk 1984. godine. Obelisk je podignut na mjestu sa kojeg su u noći sa 5. na 6. august 1941. godine igmanski partizani krenuli u svoju prvu borbenu akciju – rušenje željezničkog mosta kod Zovika. Na granitni monolit dimenzija 95 cm x 238 cm x 35 cm uklesan je tekst:

SA OVOG MJESTA
OTPOČELA JE
SVOJE BORBENE
AKCIJE
PRVA IGMANSKA
PARTIZANSKA ČETA
IZ KOJE JE
U TOKU NOR-A
POGINULO 98
PARTIZANA.

6. **Spomen-obelisk u Osjeku, općina Ilidža**

Spomenik je postavljen 1988. godine u spomen Igmanskom maršu, s obzirom na to da je selo Osjek bilo mjesto predaha za borce Prve proleterske brigade. Spomenik je postavljen uz most u Osjeku. Isklesan je od jednog komada kamena hreše. Autor spomenika je Munib Buljina, dipl. ing. arh. Dimenzije spomenika su 80 cm x 140 cm x 60 cm. U gornjem blago zakošenom dijelu obeliska uklesan je tekst latiničnim kapitalom, iznad teksta nalazi se petokraka sa srpom i čekićem:

U SLAVNOM IGMANSKOM MARŠU
NA SVOM BORBENOM PUTU OD
CRNOG VRHA PREKO SARAJEVSKOG
POLJA, NOĆU 27/28 JANUARA 1942
GODINE PREKO OVOG MOSTA PREŠLI
SU BORCI PRVE PROLETERSKE
NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE
BRIGADE.

7. **Spomen-ploča Gubavac, općina Ilidža**

Spomenik se nalazi sa lijeve strane puta Sarajevo – Blažuj, na mjestu gdje je započet uspon uz Igman. Spomenik je postavljen u ograđeni prostor kojem se pristupa stepenicama. Izveden je od jednog granitnog bloka (57 cm x 120 cm x 24,5 cm) na koji je pričvršćena granitna ploča (60 cm x 54 cm x 3 cm) s uklesanim tekstom ispisanim latiničnim kapitalom:

OVIM PUTEM JE 27. I. 1942
GODINE PROŠLA PRVA
PROLETERSKA BRIGADA
NA SVOME ISTORIJSKOM

IGMANSKOM MARŠU

SAVEZ BORACA
ILIDŽA

8. Spomenik na Vrelu Bosne, općina Ilidža

Spomenik je podignut 1951. godine u neposrednoj blizini izvora rijeke Bosne. Izveden je od kamena sedre. Dimenzije spomenika su 180 cm x 200 cm x 65 cm. Kamen je grubo obrađen, a izbrušen je samo pojas na koji je uklesan tekst čiriličnim kapitalom. Iznad teksta je puška i zvijezda petokraka sa upisanim srpom i čekićem.

DVADESET SEDMOG JANUARA HILJADU DEVETSTOTINA ČETRDESET I DRUGE GODINE, U VRIJEME DRUGE NEPRIJATELJSKE OFANZIVE PO TEMPERATURI OD 32 STEPENA ISPOD NULE PRVA PROLETERSKA NO UDARNA BRIGADA IZVELA JE DVADESET TROČASOVNI IGMANSKI MARŠ PRAVCEM JOŠANICA – SARAJEVSKO POLJE – ILIDŽA – IGMAN – PRESJENICA U MARŠU JE PROMRZLO STO OSAMDESET BORACA OD KOJIH SU U BOLNICI U FOČI UMRLA DVANAESTORICA

22-XII-1951

SAVEZ BORACA NOR-A
SARAJEVO

9. Spomenik na mostu u Reljevu, općina Novi Grad

Spomenik je podignut 1971. godine uz nekada trošni drveni most na rijeci Bosni na području Reljeva. Spomenik od betona, u osnovi jednakostranični trougao (50 cm x 50 cm x 50) sa piramidalnim završetkom, postavljen je na betonski stubić visine oko 100 cm. Ukupna visina spomenika je 151 cm. Na piramidalnom završetku spomenika uklesana je zvijezda petokraka sa srpom i čekićem. Tekst je ispisan latiničnim kapitalom:

OVDJE JE STAJAO TROŠNI DRVENI MOST
PREKO KOJEG JE NOĆU 27. NA 28. JANUAR
1942. GODINE PO SNIJEGU DUBOKOM
VIŠE OD JEDNOG METRA I PO HLADNOĆI
OD -32C, ISPRED DO ZUBA NAORUŽANIH
I BROJNO NEUPOREDIVO JAČIH NEPRIJATELJ-
SKIH SNAGA, PROŠLO OKO 700 BORACA
PRVE PROLETERSKE BRIGADE NOVJ-A
U ZNAMENITOJ OPERACIJI
"IGMANSKI MARŠ"

U ZNAK SJEĆANJA NA TAJ DOGAĐAJ
I KAO IZRAZ ZAHVALNOSTI BORACA
UČESNICIMA U OVOM SMJELOM PODUH VATU
PODIŽEMO ZA DOBRO NARODA OVOG
KRAJA OVAJ SPOMEN-MOST

25.X.1971.GODINE.
POVODOM 30-TO GODIŠNJICE
NOR-a I REVOLUCIJE

SAVEZ BORACA
NARODNO-OSLOBODILAČKOG
RATA OPŠTINE

NOVO SARAJEVO

10. **Spomen-obilježje Igmanskom maršu u ul. S. Blagovčanina, Općina Vogošća**

Spomenik je podignut 1984. godine. Postavljen je u park ispred zgrade u ulici Spasoja Blagovčanina u općini Vogošća. Izveden je od jednog komada, grubo obrađenog kamena na koji je pričvršćena metalna ploča s uklesanim tekstom:

U NOĆI IZMEĐU 27. I 28. JANUARA
1942. GODINE OVIM PRAVCEM PROŠLA
JE PRVA PROLETERSKA BRIGADA U SVOM
SLAVNOM IGMANSKOM MARŠU
VOGOŠĆA 1984.

3. **Dosadašnja zakonska zaštita**

Grupa spomenika posvećenih Igmanskom maršu u Sarajevu, koja podrazumijeva deset spomen-obilježja na prostoru općina Vogošća, Novo Sarajevo, Ilidža, Hadžići i Trnovo nije bila upisana u registar spomenika kulture RBiH.

Prema evidenciji Zavoda za zaštitu spomenika Federalnog ministarstva kulture i sporta⁶, Spomenik palim partizanima na Velikom polju na Igmanu, Spomen obelisk na Vrelu Bosne, Spomen obelisk u Osjeku i Spomen obilježje na „Partizanskom mostu” u Reljevu bili su evidentirani od strane Zavoda s napomenom da su podignuti u spomen Igmanskog marša.

4. **Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi**

Grupu spomenika posvećenih Igmanskom maršu u Sarajevu redovno je održavao Fond memorijala Kantona Sarajevo, općina na čijem se teritoriju nalaze i iz sredstava općinskih SUBNOR udruženja.

Fond memorijali je 2008. godine izradio Izvještaj za izgradnju i očuvanje grobalja šehida i poginulih boraca, memorijalnih centara i spomen-obilježja žrtava genocida o stanju spomen obilježja iz perioda 1941–1945. godine na području Kantona Sarajevo.

Izvještaj podrazumijeva opis oštećenja pojedinih spomenika i predmjer radova, a služi kao dokument prema kojem se vrše sanacije spomenutih dobara.

Spomen-obelisk u Osjeku i Spomen-obilježje na ”Partizanskom mostu” u Reljevu su bili izmješteni 2000-ih usljed infrastrukturnih radova. Spomen-obilježje u Osjeku premješteno je sa privatne parcele i postavljeno uz most, dok je spomen-obilježje uz most u Reljevu sačuvano *in situ*.

5. **Stanje dobra**

Izlaskom na teren u aprilu 2010. godine i julu 2013. godine utvrđeno je sljedeće:

Spomen-piramida na Velikom polju – Igman, općina Trnovo devastiran je u periodu od 1992. do 1995. godine. Tada je oštećen natpis i kamena konstrukcija.

Spomen-kosturnica na Brezovači – Igman, Spomen-obelisk na Brezovači – Igman, Spomen-obelisk na Velikom polju – Igman, Spomen-obelisk u Osjeku, Spomen-ploča Gubavac, Spomenik na Vrelu Bosne, Spomenik na

⁶ Dopisi Zavoda za zaštitu spomenika u sklopu Federalnog ministarstva kulture i sporta, broj 07-40-4-2015-1/09 od 01.06.2009.; 07-40-4-3992-1/13 od 01.07.2013.; 07-40-4-4234-1/13 od 17.07.2013. godine.

mostu u Reljevu i Spomen-obilježje Igmanskom maršu u ul. S. Blagovčanina su očuvani, redovno održavani i u veoma dobrom stanju.

6. Specifični rizici

- Trajno izmještanje spomenika zbog blizine infrastrukturnih objekata,
- negativni atmosferski utjecaji,
- neodržavanje.

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima ("Službeni glasnik BiH" br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje

B. Historijska vrijednost

D. Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

F. Ambijentalna vrijednost

- ii. Značenje u strukturi i slici grada.

G. Izvornost

- i. Oblik i dizajn,
- ii. materijal i sadržaj,
- iii. namjena i upotreba,
- vi. duh i osjećanja,
- vii. drugi unutarnji i vanjski činitelji.

I. Cjelovitost

- ii. Homogenost,
- iv. nenarušenost stanja.

Sastavni dio ove odluke su:

- Imovinsko-vlasnička dokumentacija

- kopije katastarskog plana broj Bj-10 i HA-69, k.o. Hadžići (novi premjer), razmjera 1:2500, izdate 15.07.2013. godine od Službe za imovinsko-pravne, geodetske poslove i katastar Općine Hadžići, Kanton Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina; L.D. Sarajevo 31, K.O. Osjek, razmjera 1:2500 izdate 27.06.2013. godine od Službe za imovinsko-pravne, geodetske poslove i katastar Općine Ilidža, Kanton Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina; 3, K.O. Rajlovac, razmjera 1:2500 izdate 28.02.2014. godine od Službe za imovinsko-pravne, geodetske poslove i katastar Općine Novi Grad Sarajevo, Kanton Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina; 18, K.O. Vogošća, razmjera 1:1000 izdate 15.07.2013. godine od Službe za imovinsko-pravne, geodetske poslove i katastar Općine Vogošća, Kanton Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina;

- kopije posjedovnog lista broj 431/12 i 329/15, općina Ilidža, Federacija Bosne i Hercegovine, BiH; 92, općina Trnovo, Federacija Bosne i Hercegovine, BiH.

- Zemljišno-knjižni izvod za zemljišne parcele broj 1142, k.o. Trnovo, općina Trnovo, Federacija Bosne i Hercegovine; 56, k.o. Lokvine, općina Hadžići, Federacija Bosne i Hercegovine; 142, k.o. Žunovica, općina Hadžići, Federacija Bosne i Hercegovine; 4474, 4131 i 1421 k.o. SP Donji Butmir, općina Ilidža, Federacija Bosne i Hercegovine; 5088, k.o. SP Crnotina, općina Novi Grad Sarajvo, Federacija Bosne i Hercegovine; 311, k.o. SP Donja Vogošća, općina Vogošća, Federacija Bosne i Hercegovine.

Dokumentacija o prethodnoj zaštiti dobra

- Dopisi Zavoda za zaštitu spomenika u sklopu Federalnog ministarstva kulture i sporta broj 07-40-4-2015-1/09 od 01.06.2009.; 07-40-4-3992-1/13 od 01.07.2013.; 07-40-4-4234-1/13 od 17.07.2013. godine.
- Izvještaj za izgradnju i očuvanje grobalja šehida i poginulih boraca, memorijalnih centara i spomen-obilježja žrtava genocida o stanju spomen-obilježja iz perioda 1941–1945. godine na području Kantona Sarajevo, Fond Memorijali 2008. godina.

Fotodokumentacija

- Fotografije postojećeg stanja spomenika **posvećenih Igmanskom maršu u Sarajevu**, od aprila 2010. godine i jula 2013. godine, izradila Aida Bičakčić, dipl. historičarka umjetnosti (fotografirano digitalnim fotoaparatom Sony DSC – H10).

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

- 1962. Služba za zaštitu, "Zaštićeni spomenici Narodno-oslobodilačkog rata," *Naše starine: Godišnjak zavoda za zaštitu spomenika kulture N. R. Bosne i Hercegovine*, VIII (1962): 244–245.
- 1975. Vojna enciklopedija, tom 3. Beograd: Izdanje redakcije vojne enciklopedije, 1975.
- 1989. Mušeta-Aščerić, Vesna, Spomenici revolucije grada Sarajeva, Sarajevo: Gradski zavod za zaštitu i korišćenje kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa, 1989.
- 2008. Izvještaj Fonda Kantona Sarajevo (Fond Memorijala) za izgradnju i očuvanje grobalja šehida i poginulih boraca, memorijalnih centara i spomen-obilježja žrtava genocida o stanju spomen-obilježja iz perioda 1941–1945. godine, na području Kantona Sarajevo.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Aida Bičakčić, diplomirani historičar umjetnosti
i diplomirani bibliotekar, vanjski saradnik
Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika*